

ВІДГУК

на кваліфікаційну наукову працю **Фан Сінсюаня**
«Інтерпретація трагедії «Ромео та Джульєтта» У. Шекспіра в музично-сценічних творах Ш. Гуно та Ж. Пресгурвіка»,
 представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 - «Музичне мистецтво» галузі знань 02 - «Культура і мистецтво»

Запропонована до захисту дисертація належить до однієї із важливих тем мистецтвознавства: звернення до доробку геніального драматурга в музично - сценічному мистецтві щоразу відкриває можливості реалізації особливих підходів та «бачень». І така установка справджується: вже із прочитання анотації - ця праця зацікавлює поясненням її актуальності і, передусім, з точки зору взаємодії представників Китаю та Європи, зокрема – «необхідністю прилучення підданців Китаю до європейського менталітету, що, незважаючи на характерну наразі глобалізацію, має історично цілком інші риси у співвіднесенні зі східним традиційним світосприйняттям громадян Піднебесної» (с.2). Можливо, саме особлива увага носіїв менталітету, відмінного від західно-цивілізаційного, зумовила й визначенню лібрето, як одного з центральних понять і центру проблематики дослідження.

І розвиток міжкультурного діалогу засобами різних мистецтв, як глобальна культурологічна проблема, і порівняно з нею часткові – лібретологічні - є актуальними для сьогодення. Для посилення цієї позиції варто використати звернення дисертанта до твердження про «вірність китайського театру Шекспіру» і набуття його творчості в перекладі китайською мовою статусу «частини китайської національної культури». Але, водночас, **виникає зустрічне запитання**: чи відомі авторові праці факти, коли знакові для Китаю мистецькі явища набули аналогічного рівня в західних культурах (з огляду на те, що «китайські класичні твори і надалі перекладаються на англійську мову» (с. 16)

Окрім цього, значним внеском у сферу шекспіріани є бажання

«розібратися в специфіці авторських інтерпретацій «вічного сюжету»» на матеріалі не тільки жанрово контрастних (с.17), а й віддалених із історично-стильового огляду опери Ш. Гуно «Ромео і Джульєтта» й мюзиклу Ж. Пресгурвіка, що «є самобутніми творами, що наділені безсумнівною художньою цінністю» (с. 17). Та при цьому вибір не є випадковим, оскільки обидва опуси належать до французької культури, а тому в різній мірі представляють адаптовані до національного сприйняття тексти. Це спостереження підтверджене зауваженням про специфіку еквіритмічного перекладу і певну наслідкову переакцентуацію смислів (с.17).

Переконливими є теоретичні засади цієї праці. Так, до основних опор методологічного рівня відноситься визначення І. Соллертинським функцій творців опери (читаємо ширше – музично-сценічних творів) – «колегіального інтерпретатора» (с.19) із особливим акцентуванням ролі лібретиста (с.19), а також зауваження М. Черкашиної-Губаренко (с.19) про «освоєння тривимірного простору» у спектаклі. Привнесенням Фан Сінсюаня є розгляд музично-сценічних творів в триєдності авторського тексту, його перекладацьких версій, тексту театрального, сценічного у потенційній безкінечності виконавсько-постановницьких версій (с.19).

Одночасно, звернення до таких ідей, як «режисерське бачення літературного тексту» (Т. Григор'янц) чи формування оперного тексту як «семіотичного ансамблю» (Ю. Лотман) із «ряду субтекстів, що містять як мобільні, так і константні елементи» (А. Сокольська), дозволило досліднику запропонувати «поділ тексту на *авторський* (константний у своїй основі) і текст *сценічний* (мобільний по своїй природі)» (с.22). І така візія справді є доцільною з огляду на міркування про «смыслопорождения на підґрунті вихідної інформації» (с.22) у процесі інтерпретацій. Залучені спостереження дозволили дисертантові додати концептуально важливі акценти і посилити обґрунтування актуальності дослідження.

Цілісний комплекс формують мета і завдання дослідження і варто

зауважити – успішно вирішені дисертантом. Чіткими і вдалим є формулювання об'єкту і предмету дослідження, а також ретельним і точним – опис його матеріалу і методів.

Принагідно варто зазначити, що вельми доцільними виявляються коментарі і зауваження, котрі спрямовані на стрункість змісту роботи. Задля втілення задуму автором була залучена ґрунтовна теоретична база, а також використовувались дослідження, котрі, на перший погляд, є далекими від напрямів проблематики (праці із вивчення архетипу, міфу, міфомислення).

Зважаючи на вищесказане, хочу зауважити, що створюється позитивне враження від визначення наукової новизни отриманих результатів, котре тільки посилюється у процесі ознайомлення із дисертацією. Зокрема, перспективним є «встановлення модусів діалогу» (с.29), підхід до джерела як «концептуально-світоглядної основи» майбутніх творів (с.29).

Сміливою, але прагматично доцільною можна вважати «універсальну формулу «вічного сюжету» про Ромео і Джульєтту» (с.29). Вартим для застосування у дослідженнях цього напрямку є запропоновані Ф. Сінсюанем співвіднесення версій лібрето в перекладі та й інтерпретація інтегративного підходу. Відтак, безсумнівним є практичне значення отриманих результатів і справедливою є вказівка, котра стосується «науково-аналітичної моделі щодо досліджування музично-сценічних творів».

Надзвичайно цікавим і навіть дещо несподіваним з огляду на заявлені у Вступі ідеї, є **перший розділ**. Звернення до проблем міфомислення та діалогу у великому часі та намагання осмислити значення Шекспіра, як інспіратора в часопросторі культури, є тією проблемою, яка дозволяє відкрити шлях до розкриття мети дослідження у ємкому і багатому контексті. При цьому своєрідна преамбула до розгортання матеріалу щодо напрямів «представлення «шекспірівського»» як осердя і наступних

інтерпретацій його сюжетів, і породжених архетипами множинних смислових ліній культури виявляє високий ступінь наукової компетентності.

Насамперед, методологічні базиси дослідження (1.1.1.) розгортаються в дещо полемічному тоні. Відмова від викладу тексту у варіанті «істини в останній інстанції» посилює довіру до висловлених міркувань і спонукає до поглибленої уваги щодо розкриття кожної тези.

Також необхідно зауважити, що представлена до захисту робота є багатою на непересічні і глибокі висновки та спостереження, кожне з яких спонукає до нових міркувань. Однак, за необхідністю стислості відгуку зосереджу увагу на декількох.

Першорядним концептом для дисертанта є поняття «картини світу» / «образу світу», які він тлумачить, як синонімічні наукові концепти (хоча на мою думку, між ними все ж є певні суттєві відмінності).

Необхідно звернути увагу на те, що хід думок від виразу такої картини «за допомогою роздумів вигаданих персонажів» (Л. Вітгенштейн) і «механізму його розуміння через усвідомлення ціннісної семантики» (І. Романюк) до концептуалізму втілення шекспірівських творів не менш геніальним творцем – представником німецької культури Й. В. Гете (і висвітлення) приводить до раціонального і мотивуючого зауваження про значення якості художнього перекладу творів Шекспіра на німецьку мову. І вже невдовзі виявляється, що до «інтерпретуючих» перекладів зараховано і композиторські прочитання: «У. Шекспір надихає композиторів на інтерпретаційні прочитання, що визначаються індивідуальним сприйняттям творчості великого англійського драматурга й водночас – типологічними рисами у добутках геніального попередника» (с. 36).

Щодо методології аналізів у наступних розділах цінними є залучення різних, так би мовити, «центруючих принципів» із апеляцією до музичних творів, в яких вони присутні. Це – комунікативна модель «великого

діалогу» і концепція хронотопу М. Бахтіна, власна ідея про типологічне визначення двох напрямів прочитань творчості У. Шекспіра – креативно-інтерпретативного і перцептивно-когнітивно-аналітичного (с. 37). Результативним є підсумок підрозділу, який містить і узагальнення щодо бачення природи діалогу, і структурування наукових розшуків відповідно до «диференціації прояву «шекспірівського» в хронотопі культури» (с. 37) – шекспіріани (1.1.2), шекспіросфери (1.2), хронотопу твору (1.3).

Викладені в цих підрозділах узагальнення є важливими у пошуку суголосних паралелей із образотворчим мистецтвом й поступовим концентруванням спостережень довкола трагедії «Ромео і Джульєтта» із підсумком про «архетипність втілюваних в геніальній трагедії смислообразів» (с. 47) та з черговим зверненням до культурно-мистецького «великого контексту» (перифразування вже згадуваного авторського терміну).

Варто відзначити прагнення дисертанта опанувати сутність «іншої» для нього – християнської проблематики. Водночас, цей аспект видається авторові не менш значним, оскільки привносить «... новий тип розв'язки: «<...> коли зі смерті й страждання виникає нове життя й Просвітління, Перетворення внутрішньої людини» (с. 53). Важливими і архітектонічно спрямовуючими є вкраплення висновків різних вчених про специфіку заявлених центральних творів Гуно і Пресгурвіка.

Такий підхід дозволяє охопити автору роботи різножанрові твори із залученням різних видів мистецтва XX і XXI століття, так би мовити, «всіх часів і народів» і при цьому, що є ще одним безсумнівним досягненням, не знизити рівень до мозаїчності. Уміло і логічно вплітаються в текст термінологічні пояснення і огляди. І навіть виникаюче на цьому етапі запитання про виокремлення типів інтерпретаційних підходів у такому багатстві різноманітності не потребує додаткових роз'яснень у підсумках до підрозділу, викликаючи нове захоплення рівнем наукового виконання.

Аналогічні враження (внаслідок збереження моделі і характеру

викладу) складаються від процесу виявлення особливостей хронотопу в інтерпретаціях Ш. Гуно та Ж. Пресгурвіка. Викликає подив, щодо обсягу матеріалу із кореляцією в них різних часопросторових континуумів та інтерпретаційних моделей, що було опрацьовано і осмислено для створення представленої панорами, а у висновках до розділу – «векторів діалогу композиторів із творчістю у. Шекспіра» (с. 63)

Необхідно наголосити, що рівень тексту заслуговує особливого відзначення і насамперед, - це новий рівень узагальнення, продемонстрований у Висновках всієї дисертації. В них, наприклад, надано влучне визначення поняття «шекспіросфери», як «здобутків, котрі не належать безпосередньо до прочитань творчості великого англійського драматурга, не мають прямих зв'язків з геніальною спадщиною У. Шекспіра, однак, виявляють спорідненість внаслідок архетипності ситуацій, характеристик персонажів» (с. 105).

Текст другого розділу – **«Специфіка літературного жанру лібрето та його потенціал в аспекті інтерпретації першотвору»** – не із меншою скрупульозністю виявляє особливості лібрето, як специфічного і значного етапу роботи, задля досягнення бажаного результату в обраному жанрі. Так, порівняльний аналіз лібрето опери Ш. Гуно та його літературного першоджерела (2.1.) дає підстави для констатування суттєвих відмінностей між ними у структурі твору, трактуванню основного конфлікту, характеристиці діючих осіб. Дещо інший ракурс аналізу лібрето мюзиклу «Ромео і Джульєтта» Ж. Пресгурвіка (2.2.) – «авторський оригінал і художній переклад як інтерпретація першотекста» – привів до висновку про домінування семіотичного чинника в лібрето мюзиклу та його відповідності «зі смисловим змістом першотекста» (с. 134).

Здійснивши порівняльний аналіз тексту лібрето мюзиклу Ж. Пресгурвіка та його літературного першоджерела (2.3.), автор дисертації зробив висновок, що мюзикл – це «скоріш авторська, дуже оригінальна інтерпретація обдарованого композитора-лібретиста...» (с. 148), «наділений власним семіотичним простором» (с. 148). Виявлені важливі відмінності в драматургії та характеристиках персонажів спонукали до вивчення специфіки втілення гуманістичних цінностей в зазначеному творі (2.4.)

І в цьому напрямі наукового пошуку для дисертанта виявляється важливим ракурс з'ясування «соціальних і духовних смислів європейської культури» (с. 150). Основною опорою для цього він вважає соціологію М. Вебера і аксіологічний підхід. Цей вибір досить невинуватковий: так чи інакше, драма і мюзикл відтворюють такого роду реалії, а культурно-соціологічні засади в життєдіяльності є базовими для представників Китаю та багатьох інших східних народів.

Але у тексті дисертації за поясненням веберівської диференціації соціальної дії на цілераціональну, ціннісно-раціональну, афектну і традиційну де що «згладжено» згадується заклик вченого до толерантності як «політеїзму цінностей» (с. 152), хоча саме це спостереження виразно пояснює, чому «в перекладацькій версії Н. Олева «картина світу» розкриває схожість із карнавалом» (с. 153).

Ще одне зауваження: у контексті підрозділу більшої мотивованості бажано було б надати аналогіям з іншими творами (наприклад, згадка про Ганса Сакса із «Нюрнберзьких мейстерзингерів» Р. Вагнера).

Натомість огляд аналогій до мотивів про «небесну книгу», долі та інших за «розуміння необхідності візуалізації символів» вагомо і переконливо створює підґрунтя для висловленої в попередніх висновках ідеї про те, що «трагедія шекспірівських героїв не християнська, а, перш за все, гуманістична за своєю суттю» (с. 161), онтологічна (с. 173) і цим

обґрунтовує мотивацію щодо звернення китайського дослідника до зазначеної тематики. Автором роботи вдало визначено відмінності між основними аналізованими творами, хоча до цього часу ігнорувався ракурс історичної, стильової і жанрової мотивованості таких відмінностей (і справа тут не у наявності чи відсутності певних номерів).

У третьому розділі – «Інтерпретація трагедії «Ромео і Джульєтта» У. Шекспіра в музичному театрі з позицій режисерського методу» – викладено багато цікавих і вагомих спостережень та ідей. Він є цікавим хоча б вже із огляду на те, що режисерські інтерпретації в музичному театрі здебільшого залишаються «за кулісами» наукових праць – вони слугують матеріалом для «поточної» критики, оглядів та інших публіцистичних жанрів. У контекст проблематики розділу вдало вписується також апеляція до «класичних» режисерських принципів, завдяки яким «підтверджено розбіжний підхід до інтерпретації літературного першоджерела в різних жанрово-стильових умовах» (с. 191).

Висновки дисертації чітко витримані у відповідності до поставлених завдань та поглиблюють попередньо викладені твердження. Можна констатувати, що деякі з них є істотними для:

- розвитку теорії інтерпретації (наприклад, теза про необхідність осмислення особливостей лібрето як концептуальної основи музично-сценічного твору не тільки в оригіналі, а також в іномовних версіях (с. 192);
- осмислення можливостей інтерпретацій шляхом визначення універсальної формули «вічного сюжету» про Ромео і Джульєтту у комплексі архетипних рис в сюжеті (зміни в якому призводять до «трансформації в інший жанр» (с.193-194.)) і функцій персонажів, які «генерують смисловий ряд міфологемної оповіді про безсмертних закоханих» (с. 193);
- «просування» ідеї про смислові конотації перекладу і можливості самостійної трактовки міфологемного сюжету як «надзвичайно

потужного інтенційного потенціалу» (с. 195);

- поглиблення взаємодії між різними галузями мистецтвознавства.

Врешті, розуміння реальної межі досягнутих результатів спонукало дисертанта до визначення перспектив у дослідженні обраної тематичної сфери і накреслення раціональної проблематики, що є вельми цінним для наукової праці.

Вважаю, що кваліфікаційна праця «Інтерпретація трагедії «Ромео та Джульєтта» У. Шекспіра в музично-сценічних творах Ш. Гуно та Ж. Пресгурвіка» відповідає сучасним вимогам ВАК України, а її автор **Фан Сінсюань** здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 — «Музичне мистецтво» (02 — «Культура і мистецтво»).

Заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства,
професор, завідувач кафедри методики
музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного
університету ім.В.Стефаника

Л. І. СЕРГАНЮК

